

บทที่ 2

ตรวจเอกสาร

1. โครงการธนาคารอาหารชุมชน (Food Bank) ตามพระราชดำริ

1) พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณ พระราชทานโครงการพัฒนาตามพระราชดำรินี้ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งแต่ปี 2522 เป็นต้นมา ทรงมีพระราชประสงค์ที่สำคัญในการพัฒนาพื้นที่ 3 ประการ คือ

1. การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎร
3. การพัฒนาเพื่อความมั่นคง

ประวัติความเป็นมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ พระราชทานโครงการพัฒนาต่าง ๆ จำนวนนับพันโครงการ และโครงการส่วนใหญ่มีพระราชประสงค์สำคัญ ก็เพื่อความอยู่ดีกินดีของเหล่าพสกนิกรทั่วทั้งแผ่นดินและนอกจากนั้นแล้วยังมุ่งไปสู่การพัฒนา และฟื้นฟูการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน อันได้แก่ ป่าไม้ แหล่งต้นน้ำลำธาร รวมทั้งการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมไทย ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ คือพื้นฐานแห่งวิถีของคนไทย ปัจจัยสำคัญในการดำเนินการโครงการพัฒนาตามพระราชดำริ ส่วนใหญ่ประกอบด้วยป่าไม้ แหล่งน้ำ ชุมชน หากสามารถนำสิ่งเหล่านี้มาผสมผสานกัน โดยจัดแหล่งน้ำให้สมบูรณ์ปลูกป่าอย่างถูกวิธี หรืออนุรักษ์ป่าไม้ตามธรรมชาติไว้แล้วนำคนเข้ามาอยู่กับป่าได้ใช้ประโยชน์จากป่าไม้อย่างถูกวิธีมีการจัดที่ดินทำกินอย่างเป็นสัดส่วน ย่อมจะก่อให้เกิดแหล่งชุมชนที่มีการพึ่งพาอาศัย และอยู่ร่วมกันได้ระหว่างคน สัตว์ และป่า ในที่สุดชุมชนแห่งนี้ก็จะกลายเป็นแหล่งผลิตอาหาร ได้เป็นอย่างดีและนี่ก็คือที่มาของ “โครงการธนาคารอาหารชุมชนตามพระราชดำริ” หรือเรียกว่า “Food Bank” ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2) พระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

“ให้พัฒนาจังหวัดแม่ฮ่องสอนให้เป็นแหล่งผลิตอาหารเลี้ยงตัวเองได้ และเหลือจำหน่ายในพื้นที่ใกล้เคียง โดยเริ่มตั้งแต่สร้างแหล่งอาหารเพิ่มเติม เพื่อให้คนและสัตว์ ได้บริโภค หรือเมื่อคนเดินเข้าป่าแล้วสามารถเก็บพืชผักตามธรรมชาติที่เป็นแหล่งอาหารจากป่าได้ ในส่วนที่เป็นที่อยู่อาศัยหรือแหล่งชุมชนนั้นให้ส่งเสริม การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร เลี้ยงสัตว์ ประมง เพื่อบริโภคและจำหน่ายให้มีรายได้ โดยกระบวนการทั้งหมดนี้ มุ่งหวังให้คนรักป่าและอยู่กับป่าได้อย่างมีความสุข ”

จากแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ คณะทำงานโครงการพัฒนาตามพระราชดำริ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จึงได้ดำเนินการ

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชเสาวนีย์กับพลเอกนิพนธ์ ภารัญญิตย์ ผู้อำนวยการโครงการพัฒนาตามพระราชดำริ และคณะทำงานโครงการพัฒนาตามพระราชดำริ เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2544 ณ อาคารศิลปาชีพบ้านนาป่าแปก สรุปได้ดังนี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพอพระทัยในการดำเนินงานโครงการธนาคารอาหารชุมชน ตามพระราชดำริ บ้านนาป่าแปก ซึ่งหน่วยงานต่างๆ ได้ร่วมมือกันดำเนินโครงการถวาย ทรงมีพระราชกระแสรับสั่งว่า เมื่อราว 7 ปีมาแล้วทรงอ่านนิตยสารของสหประชาชาติ ซึ่งได้ให้ข้อมูลและทำนายไว้ว่าหากสถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมของโลกและการเพิ่มขึ้นของประชากรยังไม่เปลี่ยนแปลง ในอีก 10 ปีถัดไป โลกจะขาดแคลนอาหาร ฉะนั้นทุกประเทศควรช่วยกันสร้างแหล่งผลิตอาหารเพื่อมิให้เกิดภัยพิบัติ เกิดความเดือดร้อนหรือต้องต่อสู้ฆ่าฟันกันเพื่อแย่งแหล่งอาหาร จึงเป็นแรงบันดาลใจให้ทรงมีพระราชดำริ เรื่องโครงการธนาคารอาหารชุมชน หรือ Food Bank ขึ้น ซึ่งการดำเนินงานธนาคารอาหารชุมชน หรือ Food Bank นั้น น้ำเป็นสิ่งสำคัญที่สุด แต่น้ำจะอุดมสมบูรณ์ได้ต้องอาศัยป่าที่อุดมสมบูรณ์เพื่อเก็บกักน้ำไว้ ฉะนั้นจะต้องรักษาป่าเพื่อรักษาน้ำไว้นั่นเอง หลายคนเคยสงสัยว่าทำไมพระราชินี ทรงเห็นป่าดีกว่าคน ก็เพราะทรงรักประชาชนนั่นเอง จึงต้องรักษาป่าไว้ เพราะคนจะอยู่ไม่ได้ถ้าไม่มีน้ำ และหากไม่มีป่า น้ำใต้ดินก็จะแห้งหมด

นอกจากนี้ ได้มีพระราชเสาวนีย์เพิ่มเติมในการเสด็จฯ ทรงเยี่ยมราษฎรระหว่างวันที่ 8-10 เมษายน 2546 ว่าการที่จะขยายผลไปยังพื้นที่อื่นคงไม่มีปัญหาเพราะมีรูปแบบการทำงานอยู่แล้ว ทรงห่วงใยราษฎรที่อยู่ตามแนวชายแดนยังมีความยากลำบากทั้งด้านการประกอบอาชีพ ควรส่งเสริมให้มีการประกอบอาชีพทางเลือกโดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมให้เขาอยู่ได้อย่างพอมีพอกิน อาหารโปรตีนก็เป็นเรื่องสำคัญ ขอให้ส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์เพื่อเอาไว้กินในหมู่บ้านด้วย และการส่งเสริมการประกอบอาชีพขอให้รวมกลุ่มผลิตและเมื่อมีผลผลิตจำหน่ายกลุ่มจะได้ช่วยเหลือกัน

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีความห่วงใยในสภาพแวดล้อมของโลก ทรงทราบข้อมูลจาก UN ว่าในอนาคตโลกของเราจะประสบปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้นรวมถึงปัญหาการขาดแคลนอาหาร อันสืบเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของประชากร จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นพื้นที่ซึ่ง มีความอุดมสมบูรณ์ตลอดปี จึงทรงมีพระราชประสงค์ให้ทำการเกษตรกรรมในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน แบบหลากหลายและให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นป่าอันอุดมสมบูรณ์ ทรงมีพระราชประสงค์ให้จัดพื้นที่ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่เหมาะสม เช่น จัดพื้นที่สาธิต ณ ศูนย์บริการพัฒนาที่สูงปางตอง ให้เป็น

(1) ทรงรับสั่งว่า ต้นไผ่หูก เป็นไม้ที่สวยงามและมีประโยชน์หลากหลายสามารถใช้กินหน่อได้ และเป็นไม้ที่โตเร็วสามารถนำมาใช้สอยได้เร็ว และทรงมีพระราชประสงค์ให้มีการขยายพันธุ์สัตว์ เช่น กบ เขียด หรือไก่ป่า คินสู่ธรรมชาติให้มากขึ้นเนื่องจากเป็นสัตว์ที่สามารถอาศัยในป่าไผ่และสามารถรับประทานได้

(2) ทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้ส่งเสริมเลี้ยงสัตว์น้ำชนิดที่สามารถอาศัยอยู่บนพื้นที่สูงได้ เช่น ปลา ไน เป็นต้น และทรงมีพระราชประสงค์ให้ดำเนินการเป็นอันดับแรก

(3) ทรงมีพระราชดำริ ให้ดำเนินการส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่สูง โดยเฉพาะสัตว์ขนาดเล็ก เช่น สัตว์ปีก เป็นต้น

(4) ทรงมีพระราชประสงค์ ให้ปลูกและขยายพันธุ์ไม้ผล หรือต้นไม้ป่าที่สามารถรับประทานได้ในป่า เช่น มะม่วงป่า ขนุนป่า ชี้เหล็ก หรือพืชชนิดอื่น ๆ เนื่องจากเป็นพืชที่มีอยู่ดั้งเดิมตามธรรมชาติมีความทนทานไม่ต้องมีการดูแลรักษามาก

ทั้งนี้ ทรงเล็งเห็นว่าการพัฒนาระบบนิเวศของป่าเพื่อให้คงอยู่เป็นแหล่งน้ำในฤดูฝน และจ่ายน้ำลงสู่ลุ่มน้ำต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของคนทั้งชาตินั้นเป็นประการสำคัญที่ต้องรักษาไว้ หากขาดป่าประเทศของเราคงจะมีแม่น้ำที่แห้งขอดในฤดูแล้ง ประชาชนส่วนใหญ่จะได้รับความเดือดร้อนจากการขาดน้ำ พระดำริในเรื่อง Food Bank "ธนาคารอาหารชุมชน" เป็นการวางแผนจัดการทั้งระบบ คือ การอนุรักษ์พัฒนาป่าไม้ แหล่งต้นน้ำลำธาร และทรัพยากรธรรมชาติแบบยั่งยืน ปลูกไม้เพิ่มเติมที่จะเกื้อกูลก่อให้เกิดระบบนิเวศสมบูรณ์ เช่น ไม้อาหารสัตว์ ไม่ว่าจะเป็นไม้ที่สัตว์กินใบ กินผล กินหัว ให้ขยายพันธุ์ตามธรรมชาติเป็นแหล่งอาหาร จะเกิดการขยายพันธุ์ของสัตว์มากขึ้นตามความสมดุลของธรรมชาติทั้งสัตว์ปีก สัตว์บก และสัตว์น้ำ การปลูกพืชสมุนไพรเพิ่มเติม โดยแทรกอยู่กับป่าเป็นแหล่งยาให้กับสัตว์และประชาชนในท้องถิ่น ตลอดจนเป็นคลังวัตถุดิบด้านเภสัชกรรม ก่อให้เกิดความหลากหลายของระบบนิเวศ การปลูกไม้ป่าที่รับประทานได้แทรกลงไป ก็จะก่อให้เกิดแหล่งอาหารของชุมชนพื้นที่นั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นพืชผักป่าเห็ดต่าง ๆ ตลอดจนถึงไม้ผลป่าที่รับประทานได้ การจัดป่าไม้ใช้สอยให้เหมาะสมหมุนเวียนการใช้ไม้ตามหลักวิชาการ ใช้เฉพาะต้นที่ได้ขนาดปลูกทดแทนโตทดแทนจะยั่งยืนไม่เสื่อมโทรม การกำหนดที่ทำกินของราษฎรอย่างมีระบบ เป็นประการสำคัญในการผลิตอาหารในโครงการ Food Bank เนื่องจากพื้นที่ป่าภูเขาเป็นแหล่งน้ำลำธาร การจัดการน้ำอย่างเป็นระบบเข้าสู่พื้นที่เกษตรกรรมในพื้นที่สูงทำได้ไม่ยากนัก โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน แต่ต้องการการจัดสรรอย่างเป็นระบบน้ำที่ใช้ในการเกษตรหลังจากใช้ในการรดพืชผักแล้ว ก็จะซึมลงดินและซึมลงสู่ที่ต่ำเข้าระบบลำธารลงสู่แม่น้ำดังเดิม ปัจจัยสำคัญที่จะรักษาระบบนิเวศ คือ การปรับปรุงบำรุงดินด้วยการปรับสภาพดินโดยธรรมชาติ เช่น การใช้ปุ๋ยหมักธรรมชาติการปลูกพืชบำรุงดิน แล้วไถกลบ การอนุรักษ์ดินและน้ำ ด้วยการใช้หญ้าแฝกช่วยปกป้องหน้าดิน ลดการชะล้าง

2. โครงการป่าพื้นบ้านอาหารชุมชน

กรมป่าไม้ได้ริเริ่มโครงการป่าพื้นบ้านอาหารชุมชนขึ้นในปีงบประมาณ 2542 โดยการส่งเสริมการปลูกป่าในลักษณะ Food Bank หรือ “แหล่งรวมไม้กินได้” ในพื้นที่ป่าตาม พ.ร.บ. ป่าไม้ พุทธศักราช 2484 ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ตาม พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ในพื้นที่เอกชน โดยได้รับการยินยอมเป็นหนังสืออย่างเป็นทางการ ไม่เป็นพื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมายคุ้มครองสัตว์ป่า และในพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้าน ตำบลต่างๆ เพื่อสนับสนุนให้ชุมชนปลูกไม้กินได้ชนิดต่างๆ เป็นแหล่งอาหารและไม้ใช้สอยตามธรรมชาติอย่างยั่งยืน เป็นการสนองตอบต่อนโยบายการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของชุมชน

โครงการปลูกป่าพื้นบ้านอาหารชุมชน เน้นการปลูกป่าพื้นเมืองเพื่อเป็นแหล่งอาหารของชุมชน และเป็นการอนุรักษ์พืชผักพื้นบ้านนานาชนิดที่กำลังใกล้จะสูญพันธุ์ นอกจากนี้เพื่อผลพลอยได้ทางด้านอื่น เช่น เป็นยาสมุนไพร สีย้อมผ้าตามธรรมชาติ เครื่องใช้ไม้สอยทางด้านประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อ และทางเศรษฐกิจ ดังนั้นป่าพื้นบ้านอาหารชุมชน จึงนับว่าเป็นส่วนหนึ่งของป่าชุมชน เพื่อประโยชน์ของชุมชนอย่างยั่งยืน สำหรับไม้พื้นบ้านที่นำมาปลูกในป่าพื้นบ้านอาหารชุมชน จะเป็นไม้ยืนต้น ไม้พุ่ม ไม้เถา และไม้ล้มลุก ซึ่งล้วนแต่เป็นผักพื้นบ้านที่ชุมชนมีความชื่นชอบ และรู้จักกันดีในการนำมาบริโภคให้คุณค่าทางอาหารและยาสมุนไพรรักษาโรค

ป่าพื้นบ้านอาหารชุมชน หมายความว่าบริเวณที่มีพืชผักพื้นบ้านชนิดต่างๆ ขึ้นอยู่ ประกอบด้วยพืชชั้นสูงที่มีท่อลำเลียง เช่น ไม้ยืนต้น ไม้พุ่ม ไม้เถา ไม้ล้มลุก และพืชชั้นต่ำจำพวกเห็ดชนิดต่างๆ ที่สามารถนำมาเป็นอาหารและประโยชน์ใช้สอยอื่นๆ ได้

พืชผักพื้นบ้าน หมายถึง พันธุ์พืชผักพื้นบ้าน หรือพันธุ์พืชพื้นเมืองในท้องถิ่นที่ชาวบ้านนำมาเพื่อบริโภค เป็นผักตามวัฒนธรรมการบริโภคของท้องถิ่นในแหล่งธรรมชาติ สวนนาไร่ หรือชาวบ้านนำมาปลูกไว้ใกล้บ้าน เพื่อสะดวกในการเก็บมาบริโภค พันธุ์ไม้เหล่านี้อาจมีชื่อเฉพาะท้องถิ่น นอกจากนี้พันธุ์ไม้เหล่านี้ ยังถูกนำมาใช้ประโยชน์ด้านยารักษาโรค เครื่องใช้สอย เครื่องแต่งกาย และด้านเศรษฐกิจอีกด้วย

พืชผักพื้นบ้านนอกจากจะจำแนกตามหลักพฤกษศาสตร์ออกเป็นวงศ์ (Family) สกุล (Genus) และชนิด (Species) แล้ว พืชผักพื้นบ้านยังจำแนกตามระบบความคิดของชาวบ้านร่วมกับนักวิชาการ ซึ่งจำแนกตามลักษณะพืช ได้แก่ ไม้ยืนต้น (Tree) ไม้พุ่ม (Shrub) ไม้เลื้อยหรือไม้เถา (Climber) และไม้ล้มลุก (Herb) ดังนี้

พืชผักพื้นบ้านยืนต้น (Tree) มักใช้ประโยชน์จากยอด ใบ ผล ดอก เปลือกและหน่อ เช่น กุ่ม เพกา มะกอกป่า สะเดา มะรุม มะตูม ชะมวง ยอบ้าน เสี้ยว ชีเหล็ก แคบ้าน สะตอ ทำม้ง ทองหลวง มะกล่ำต้น พุทธรักษา กระถิน จิกนา กระพี้จั่น สมอไทย ตำลึง และไม้ไผ่ชนิดต่างๆ เป็นต้น

พืชผักพื้นบ้านไม้พุ่ม (Shrub) มักใช้ประโยชน์จากยอดอ่อน ใบ ดอก ผล เช่น เสม็ด ผักหวานป่า ผักหวานบ้าน ชะอม มะแว้งต้น เพี้ยฟาน งวม คุณ นางแลว ลิงลาว ตีปลากั้ง เป็นต้น

พืชผักพื้นบ้านไม้เลื้อยหรือไม้เถา (Climber) มักใช้ประโยชน์จากยอดอ่อน แบ่งเป็นพืชไม้เถา อายุยืน เช่น ส้มป่อย ขจร ข้าวสารเถา ขึ้นาค ตีปลี ย่านาง ผักเชียงดา หวาย ตำลึง สะค้าน เป็นต้น และ ไม้เถาล้มลุกอายุสั้น เช่น มะแว้งเครือ กลอย มันป่า ผักปลัง มะระขี้นก เป็นต้น

พืชผักพื้นบ้านไม้ล้มลุก (Herb) ลำต้นอ่อนอายุสั้น มักใช้ประโยชน์จากยอด ใบ ดอก และหัว เช่น ผักคราดหัวแหวน ผักไผ่ ผักชีฝรั่ง ผักชีลาว ผักกูด ผักกระสัง ผักโขม บัวบก ขมิ้นชัน บุก เปราะหอม กระเจียว กระเทียม เป็นต้น

อาหารท้องถิ่น

อาหารท้องถิ่น หมายถึง อาหารที่มีแหล่งกำเนิดดั้งเดิมอยู่ในท้องถิ่นนั้น ซึ่งรวมถึงพืชและสัตว์ที่ตามธรรมชาติในท้องถิ่นนั้นๆด้วย อาหารท้องถิ่นยังรวมถึงอาหารที่ไม่ใช่สายพันธุ์ดั้งเดิมในท้องถิ่น แต่ได้ถูกนำมาปลูกเป็นเวลานาน จนสามารถปรับตัวขึ้นอยู่ในระบบนิเวศของท้องถิ่นได้ และมีการปลูกอย่างแพร่หลายจนกลายเป็นพืชอาหารของคนในท้องถิ่น พืชอาหารท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตประจำวันของชุมชนท้องถิ่น

แหล่งที่มาของพืชอาหารท้องถิ่น

แหล่งที่มาของพืชอาหารท้องถิ่นสามารถจำแนกออกตามแหล่งที่ขึ้นอยู่ได้ 4 รูปแบบ (กระทรวงสาธารณสุข, 2540) ดังนี้

1. แหล่งป่าธรรมชาติ เป็นพื้นที่ป่าไม้ที่พืชอาหารท้องถิ่นขึ้นอยู่ ขยายพันธุ์และกระจายพันธุ์โดยสภาพธรรมชาติ ในประเทศไทยมีป่าธรรมชาติหลายชนิด เช่น ป่าดงดิบ ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าบุ่งป่าทาม ป่าชายหาด และป่าชายเลน

2. ไร่และสวน เป็นพื้นที่ทำไร่และทำสวนของชุมชนท้องถิ่น ชนิดพืชอาหารท้องถิ่นที่ขึ้นอยู่มีทั้งที่ขึ้นเองตามธรรมชาติและปลูกขึ้นใหม่โดยเจ้าของไร่และสวน ชนิดพืชอาหารท้องถิ่นที่สำคัญ เช่น ไม้ป่าชนิดต่างๆ ไม้เลื้อย ไม้สีสุก ไม้ตง สะเดา หวาย เต่าร้าง เป็นต้น

3. ทุ่งนาและแหล่งน้ำ เป็นพื้นที่ที่มีความชุ่มชื้นและเป็นแหล่งน้ำ ชนิดพืชอาหารท้องถิ่น โดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นพืชน้ำและเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ผักแว่น ผักกูด บอน ผำ ผักหนาม เป็นต้น

4.สวนครัวหรือสวนหลังบ้าน เป็นพื้นที่ที่อยู่โดยรอบบริเวณบ้าน ทั้งที่ปลูกในพื้นที่ดินโดยตรงและปลูกในภาชนะต่างๆ ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นชนิดพืชผักสวนครัวซึ่งต้องใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น ตำลึง บวบชนิดต่างๆ ถั่วชนิดต่างๆ ตะไคร้ ขิง ข่า กระชาย กลั้วย สะระแหน่ ผักบุ้ง ผักชี ย่านาง มะเขือพริก และโหระพา เป็นต้น

การจำแนกพืชอาหารท้องถิ่น

พืชอาหารท้องถิ่นสามารถจำแนกออกได้หลายรูปแบบและลักษณะ เช่น จำแนกตามลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ซึ่งต้องอาศัยความรู้ทางวิชาการด้านพืชศาสตร์ แต่จากการศึกษารวบรวมความหลากหลายทางของพืชอาหารท้องถิ่นที่มีอยู่กระจายทั่วไปในทุกภูมิภาคสามารถแบ่งหมวดหมู่ออกไปได้หลายแบบ โดยอาศัยภูมิปัญญาของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง การจำแนกพืชอาหารท้องถิ่นตามระบบคิดของชาวบ้านร่วมกับนักวิชาการสามารถจำแนกออกได้ดังนี้ (การแพทย์แผนไทย, 2540)

1.การจำแนกตามลักษณะพืช จำแนกออกเป็นไม้ยืนต้น (Tree) ที่มักใช้ประโยชน์จากยอด ผล ดอก หรือใช้ในการบริโภค ไม้พุ่ม (Shrub) เป็นไม้ลำต้นขนาดเล็ก ทรงพุ่ม มักใช้ประโยชน์จากใบอ่อน ยอดอ่อน ไม้เลื้อยหรือไม้เถา (Climber) มักใช้ยอดอ่อนมาบริโภค พืชล้มลุก (Herb) เป็นพืชที่ไม่มีเนื้อไม้ ลำต้นอ่อน อายุสั้น มักใช้ใบ ยอด หัวหรือลำต้นใต้ดิน มาทำอาหาร ในกลุ่มไม้ยืนต้นยังจำแนกออกเป็นกลุ่มย่อยได้อีก เช่น กลุ่มไม้ไผ่ (Bamboo) และกลุ่มพืชตระกูลปาล์ม (Palm)

2.การจำแนกตามแหล่งที่อยู่ สามารถจำแนกออกเป็นพืชอาหารท้องถิ่นในป่าธรรมชาติ (forest plants) พืชอาหารท้องถิ่นตามไร่และสวน พืชอาหารท้องถิ่นตามทุ่งนาและแหล่งน้ำ และพืชอาหารท้องถิ่นสวนครัว (Home Gardening plants)

3.การจำแนกตามคุณลักษณะ (Properties) ได้แก่ การจำแนกพืชอาหารท้องถิ่นออกตามรสชาติ เช่น รสผัด รสหวาน รสขม รสเมาเบื่อ รสเผ็ดร้อน รสมัน รสเปรี้ยว รสเค็ม จำแนกตามกลิ่น เช่น กลิ่นหอม และกลิ่นฉุน จำแนกตามลักษณะของสี เช่น พักทอง พักเขียว กระเจี๊ยบแดง มะเขือม่วง จำแนกตามแหล่งที่อยู่ เช่น กระเจี๊ยบ น้ำ มะกอกป่า ผักกูดดอย ผักกูดน้ำ หวายดง เป็นต้น หรือจำแนกตามรูปร่าง เช่น บวบกลม บวบเหลี่ยม มะเขือพวง มะเขือยาว น้ำเต้า เป็นต้น

4.การจำแนกตามบทบาทหน้าที่ พืชอาหารท้องถิ่นสามารถจำแนกออกตามบทบาทและการแสดงออกตามคุณค่า เช่น การเป็นพืชอาหารและสมุนไพร (Nutritional and Medicinal plants) พืชอาหารเศรษฐกิจ (Economic food plants) พืชอาหารประจำบ้านหรือพืชผักสวนครัว เป็นต้น การจำแนกพืชอาหารท้องถิ่นในปัจจุบัน มักนิยมจำแนกตามลักษณะของพืชเป็นส่วนใหญ่ เพราะมีความชัดเจนในรูปร่าง ลักษณะ ทำให้เข้าใจง่าย

3.หลักสูตรท้องถิ่น

ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น ได้ให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้

กรมวิชาการ (2539) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นว่าเป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญของการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของประชากรในท้องถิ่นด้านต่างๆ เช่น การเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาในรายวิชาที่มีอยู่แล้ว กำหนดกิจกรรมเสริม ทำสื่อเสริม หรือการจัดทำรายวิชาเพิ่มเติมเฉพาะวิชาบังคับเลือกหรือวิชาเลือกเสรี

สำลี รักสุทธี (2554) หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง มวลประสบการณ์ที่จัดขึ้นทั้งในห้องเรียนหรือนอกห้องเรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ ทักษะ เจตคติ และคุณภาพการดำรงชีวิตโดยพยายามใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้บนพื้นฐานของสภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของตนเอง ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่างๆ ของชาติบ้านเมือง

กรรณิการ์ แยมเกสร (2540) ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น สรุปได้ว่าเป็นหลักสูตรที่โรงเรียนหรือครู และนักเรียนร่วมกันสร้างขึ้นเพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้นำไปใช้ในชีวิตจริงเรียนแล้วเกิดการเรียนรู้ สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีคุณภาพ และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมอย่างมีความสุข หลักสูตรท้องถิ่นจึงเป็นหลักสูตร ที่มาจาก ปัญหาและความต้องการของผู้เรียน เป็นหลักสูตรเฉพาะที่สร้างขึ้นเพื่อแก้ปัญหาในท้องถิ่น จะเป็นทางด้านอาชีพ หรือสามัญก็ได้หรือปรับจากหลักสูตรที่มีอยู่ก็ได้แต่ต้องเป็นปัจจุบัน เป็นหลักสูตรที่ปรับให้เข้ากับชีวิตจริงของนักเรียนตามท้องถิ่นอย่างครบวงจร หรือเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน แต่ไม่มีหลักสูตร

นิคม ชมพูลง (2544) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง ประสบการณ์ทั้งมวล ที่โรงเรียนจัดขึ้นในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณธรรมและจริยธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยพยายามใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้บนพื้นฐานของสภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่แท้จริงตลอดจนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตน ดังนั้น หลักสูตรท้องถิ่นจึงเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บท

สำลี รักสุทธี (2544) ให้คำอธิบายเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นเป็น 2 ลักษณะ คือ

1.เป็นหลักสูตรที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการสร้างอย่างเท่าเทียมกันกับครู และนักวิชาการจากภายนอก เนื้อหาสาระโครงสร้างการจัดเวลา การจัดการและการบริหารหลักสูตรเป็นไปตามแนวคิดและหลักการที่ชาวบ้านในท้องถิ่นให้ความสำคัญ และเห็นว่าเป็นความจำเป็นที่สมาชิกในท้องถิ่น จะต้องเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดตลอดจนพัฒนาที่ยั่งยืนของท้องถิ่นนั้น โดยเฉพาะมีการบูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่น ความเป็นท้องถิ่น กระบวนการเรียนรู้ตามวิถีท้องถิ่นกับความสามารถในการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้เพื่อพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน ชาวบ้านที่ร่วมสร้างหลักสูตรมีส่วนร่วมในการประเมินนักเรียน

2.เป็นหลักสูตรที่ชาวบ้านชุมชนในท้องถิ่นรวมตัวกันเป็นเครือข่ายจากหลายองค์กรทั้งภาครัฐ เอกชนและกลุ่มธุรกิจ เพื่อมุ่งสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน หรือแก้ปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นในชุมชน เนื้อหาสาระที่บรรจุในหลักสูตรเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับปัญหาชาวบ้านโดยตรง เป็นสิ่งที่ชาวบ้านให้ความสำคัญ และ

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ความหมายและความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่า หมายถึง การนำเอาหลักสูตรระดับแม่บทมาปรับเปลี่ยนเนื้อหาสาระการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนและสอดคล้องกับท้องถิ่นมากขึ้น โดยเป็นการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ได้จริง

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวช (2542) ให้ความหมายว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น คือ การนำเอาหลักสูตรแกนกลางมาเพิ่มเติม ปรับปรุง แก้ไข ให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นยิ่งขึ้น โดยไม่ทำให้จุดหมาย จุดประสงค์ โครงสร้าง เวลาเรียน เนื้อหา และประสบการณ์ของหลักสูตรแกนกลางแปรเปลี่ยนไป ในทางตรงกันข้ามกลับช่วยเสริมให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และได้กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่า การพัฒนาหลักสูตรจากส่วนแกนกลางที่เป็นหลักสูตรแม่บท หรือหลักสูตรแกนกลาง เป็นการกำหนดองค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการในลักษณะกว้างของประชาชนทั้งประเทศ เนื้อหาสาระบางอย่างไม่สามารถประมวลรายละเอียดให้สอดคล้องกับท้องถิ่นแต่ละแห่ง บางอย่างอาจไม่ตรงกับความต้องการจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นให้ตรงกับสภาพความเป็นจริง ตามหลักการที่ว่าไม่มีใครใดจะรู้และเข้าใจดีเท่ากับคนที่อยู่ใกล้ชิด ซึ่งการจัดการศึกษาที่จะเป็นประโยชน์อย่างแท้จริงนั้นต้องเป็นการจัดการศึกษาที่สอดคล้องเกื้อกูลต่อชีวิตจริง สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจและสังคมของแต่ละท้องถิ่น ในส่วนของการส่งเสริมให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรได้นั้น หลักสูตรได้เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นสามารถดำเนินการจัดการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนได้ประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น แล้วจะต้องนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติหรือทรัพยากรมนุษย์สร้างขึ้นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพราะจะช่วยให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงกับชีวิต สภาพเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมที่แท้จริง

ความหมายของกลุ่ม

อรุณ รักธรรม (2524) ได้ให้ความหมายของกลุ่ม ดังนี้

1. มีปฏิสัมพันธ์กัน (interact with one another)
2. มีความรู้สึกในทางจิตใจต่อกัน (psychologically aware of another)
3. มีการรับรู้ถึงการรวมกันเป็นกลุ่ม (perceive themselves to be a group)
4. กลุ่ม คือ การที่บุคคลมาอยู่รวมกัน และมีปฏิสัมพันธ์กันในทางที่จะบรรลุถึงเป้าหมายที่

แน่นอน

ศิริวรรณ เสรีวัฒน์ และคณะ (2545) ได้ให้ความหมายของกลุ่มไว้ว่า กลุ่มหมายถึงบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กัน กล่าวคือ แต่ละฝ่ายต่างมีอิทธิพลต่อกันทั้งนี้ อาจจะมีความคิดเห็นและจุดมุ่งหมายที่ไม่เป็นเอกฉันท์ก็ได้ หรือเป็นบุคคลจำนวนหนึ่งซึ่ง 1) มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน 2) คำนึงถึงจิตวิทยาของคนหนึ่ง 3) รับรู้ว่าเป็นสมาชิกกลุ่ม หรือหมายถึงบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์และพึ่งพา

จากแนวคิดดังกล่าว สรุปได้ว่า กลุ่ม หมายถึง การรวมตัวของคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปแล้วทำงานร่วมกัน ภายใต้การพึ่งพาอาศัยกัน การยอมรับกัน มีปฏิสัมพันธ์กันทั้งกาย วาจา จิตใจ แล้วแสดงออกผ่านพฤติกรรมที่เป็นการกระทำด้วย ความรู้สึก ความคิด ความเชื่อ ความหวังผ่านบทบาทที่กำหนดในรูปของตำแหน่ง ที่มีการกระทำ จนเกิดความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงสู่การรับรู้ การเรียนรู้ที่มีแรงจูงใจให้คิดสร้างสรรค์ ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า กระบวนการกลุ่มมักมีลักษณะเฉพาะตัว ทั้งเรื่องความรู้ เจตคติ และบุคลิกภาพ ที่ทำให้กลุ่มมีลักษณะเฉพาะตามความสามารถและการตัดสินใจร่วมกัน บนพื้นฐานความสัมพันธ์ที่ดี แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์

